

درباره فواید مطالعه تاریخ و ورود صحیح به دنیای تاریخ‌خوانی

عشق و نفرت به تاریخ

الهام یوسفی- آدم‌ها معمولاً در برابر بسیاری از موضوع هایی که در مکالمات روزمره می‌شنوند، سه واکنش از خود نشان می‌دهند؛ یا از آن موضوع و محتوای بیان شده بیزارند و بعد از شنیدنش قیافه‌شان سرشار از نفرت می‌شود یا به شدت عاشق آن موضوع هستند و با شنیدن آن، خوشی از سر روی‌شان می‌ریزد و نگاه‌شان رنگ عاشقانه می‌گیرد یا در برابر آن موضوع خنثی هستند و هیچ حس و واکنش قابل بیانی ندارند. اما موضوعی هست به نام «تاریخ» که آدم‌ها در برابر شنیدن آن تنها دو احساس دارند: «عشق و نفرت» آدم‌ها یا عاشق خواندن تاریخ هستند یا به واسطه درس‌های خشک و کسل‌کننده تاریخ دوره راهنمایی و دبیرستان از آن نفرت دارند اما به هر حال هر دو گروه به دانستن تاریخ نیاز دارند. چرا که به قول معروف: «ملتی که تاریخ خود را نداند محکوم به تکرار آن است.» ممکن است در ظاهر فایده‌ای در خواندن تاریخ نبینید. ممکن است به نظر تان برسد که دانستن تاریخ تولد و مرگ یک عده آدم در گذشته‌های دور و آمدن و رفتن یک سلسله اهمیت خاصی ندارد. به شما خواهیم گفت که اگر فکر می‌کنید تاریخ به معنای دانستن این چیزهاست، سخت در اشتباه هستید. اگر با پرونده امروز همراه شوید درباره واقعیت تاریخ و فایده‌های آن بهتر خواهید فهمید. یاد می‌گیرید برای خواندن تاریخ سراغ چه کتاب‌هایی بروید و چگونه تاریخ بخوانید؟ بخشی از کتاب‌های سنین و سلایق مختلف را به شما معرفی خواهیم کرد و در مجموع به شما خواهیم گفت که چه چیزی تاریخ است و چه چیزی نیست.

پاسخ به ۶ سوال مهم درباره تاریخ و تاریخ‌خوانی

همه این پاسخ‌های معمولاً پرت، نشان می‌دهد تا چه اندازه لازم است به برخی سوال‌های مهم درباره تاریخ پاسخ دهیم. سوالاتی مثل این که تاریخ چیست؟ چرا باید تاریخ بخوانیم؟
چطور باید تاریخ بخوانیم؟
چه کتاب‌هایی تاریخی محسوب می‌شوند و چه کتاب‌هایی تاریخی نیستند؟

-ظهور و سقوط رایش سوم.
-تاریخ تمدن ویل دورانت...
-تاریخ می‌خوای واسه چی؟ همش تحریف شده...
-خدوند الموت، اسکندر، ندیمه و...
-تاریخ طبری یخون.

«من خیلی به تاریخ خوندن علاقه‌مندم. بچه‌ها! میشه لطفاً به من کتاب تاریخی معرفی کنید؟»
کاربران گروه‌های اجتماعی مختلف پاسخ‌هایی جالب به این سوال داده بودند:
-سینوهه، خواجه تاجدار...
-بازم بگم؟!

عنوان کتاب	موضوع	معرفی	تاریخ برای نوجوانان
دانش‌نامه تاریخ جهان		دانش‌نامه تلریخی	این کتاب برای نوجوانان ارائه شده تا سرگذشت شگفت‌انگیز جهان را کشف کنند. یکی از کتاب‌های مهمی است که دریچه جدیدی روی نوجوانان می‌گشاید تا آن‌ها را از ورم لذت ورود به تاریخ را دریابند.
مجموعه داستان فکر ایرانی		تاریخ ایران	ویژگی منحصر به فرد این کتاب زبان ساده و صمیمی آن است که خواندن تاریخ را واقعا لذت بخش می‌کند. کتاب ۹ جلدی است و هر جلد آن به بخشی از تاریخ ایران از آغاز تا پایان دوره مشروطه می‌پردازد و هر بخش را یک پژوهشگر تاریخ‌نویشته است.
مجموعه تاریخ ترسناک		تاریخ جهان	تری دبری، نویسنده کتاب، تلاش کرده است تصور مدرسه‌ای، غیرواقعی، بی‌رنگ و بو و بی‌خطر را از تاریخ برای ما بشکند. او در این مجموعه که تاکنون هشت جلد از آن منتشر شده، گوشه‌هایی از تاریخ رنگارنگ بشر را برای مان بازگو می‌کند که حتی باور برخی از آن‌ها هم دشوار است. کتاب عکس‌های فراوان و بازمه‌ای دارد که لذت خواندن آن را چندبرابر می‌کند.
مجموعه تاریخ جهان		تاریخ جهان	«مجموعه تاریخ جهان» اندیشه‌های سیاسی، فرهنگی و فلسفی تأثیر گذار را در گذر مشعل تمدن از بین‌النهرین و مصر باستان به یونان، روم، اروپای قرون وسطی و دیگر تمدن‌های جهانی تا روزگار ما دنبال می‌کند. کتابی که مطمئناً بعد از خواندنش جهان را بهتر و بیشتر خواهید شناخت.

عنوان کتاب	موضوع	نویسنده	معرفی	تاریخ برای بزرگ سالان
ایران باستان		تاریخ ایران باستان (از آغاز تا پایان سلسله ساسانیان و حضور اسلام در ایران)	حسین پیرنیا (مشیر الدوله)	این کتاب به شیوه علمی و بر اساس مستندات و کشفیات باستان‌شناسی درباره گذشته تاریخی ایران نوشته شده است و تنها به تاریخ ایران اختصاص ندارد بلکه دایره‌المعارفی است در باب تاریخ و تمدن و فرهنگ گذشته ممالک مهم دنیا به ویژه یونان، روم، سوریه، مصر، عربستان، میان‌رود، هند و... . هنگام مطالعه این اثر تنها با تاریخ و سرگذشت سلسله‌های ایرانی ماد، هخامنشی، اشکانی و سلسله یونانی سلوکی آشنا نمی‌شویم بلکه در زمینه تاریخ خاورمیانه امروز و یونان باستان اطلاعات دست‌اول کسب می‌کنیم.
تاریخ ایران، از آغاز اسلام تا پایان دوره صفویه		تاریخ ایران	رسول جعفریان	هدف از نگارش این کتاب، گذری بر تاریخ ایران اسلامی از پیدایش اسلام تا پایان روزگار صفوی است. بنای نویسنده بر آن بوده است تا مطالب بدون زیاده گویی و دشواری و با زبانی نسبتاً ساده و بی‌پیرایه ارائه شود. نگارش کتاب، برای مخاطبان جوانی است که به تاریخ ایران، نه به صورت تخصصی، بلکه به قصد آشنایی کلی و بهره‌گیری از تجارب آن می‌نگرند و امید آن دارند تا با یک مرور سریع، بر اهم مطالب تاریخ ایران آگاهی یابند.
تاریخ تحلیلی اسلام		تاریخ اسلام	سید جعفر شهیدی	ساده‌ترین و بهترین کتابی که با رویکرد تحلیلی به جریان تاریخ جاهلیت پیش از اسلام و ظهور آن نوشته شده، همین کتاب است. در یادداشت پشت جلد می‌خوانیم: آن‌چه در این مجموعه فراهم آمده، تنها گزاشی از آن‌چه رخ داده نیست، در حد توانایی کوشش شده است تا آشکار شود آن‌چه رخ داد، چرا رخ داد و پیامد آن چه بود.
ایران بین دو انقلاب		تاریخ معاصر ایران (از انقلاب مشروطه تا انقلاب اسلامی)	پرواند آبراهامیان	نویسنده کارش را با تبیین ساختار اجتماعی سیاسی دوره قاجار و علل و پیامدهای انقلاب مشروطیت آغاز می‌کند. با بررسی دوره رضاشا و سقوط او و سال‌های بحرانی شهریور ۲۰ تا مرداد ۱۳۳۲ ادامه می‌دهد. سال‌های پس از کودتا را تا آستانه انقلاب اسلامی به انگیزه ریشه‌یابی علل وقوع انقلاب و نیروهای مؤثر در آن از نظر می‌گذراند و اهم حوادث و نیروهای سیاسی و اجتماعی مؤثر این دوره را تجزیه و تحلیل می‌کند. گرچه در این تجزیه و تحلیل این ایراد به نویسنده وارد است که سهم عمده‌ای را به حزب توده و جریان‌های چپ‌گرا اختصاص داده است.
خاطرات عزت‌شاهی		تاریخ انقلاب ایران	محسن کاظمی	این کتاب اگرچه طبق عنوانش بیان خاطرات یکی از مبارزان قبل از انقلاب است اما در دل آن خاطرات جذاب، مطالب خواندنی و جالبی درباره مبارزه های قبل از انقلاب و گروهک‌های مختلف به ویژه سازمان مجاهدین خلق دارد و همچنان جزو کتاب‌های پر فروش در زمینه تاریخ شفاهی محسوب می‌شود.
تاریخ جهان		تاریخ عمومی جهان	ارنست گامبریج	این کتاب تحولات و رخدادهای بشر را در چهل فصل از عصر حجر تا عصر اتم با زبانی بسیار ساده و صمیمی، بی‌تکلف، شیرین و جذاب روایت می‌کند، چنان‌که بسیاری از خوانندگان آن، در گروه‌های سنی و سطوح آموزشی مختلف گفته‌اند از مطالعه این کتاب نفع‌ت‌ها لذت برده‌اند، بلکه آن را درجه نوبی به جهان تاریخی و تاریخ جهان یافته‌اند و بر آن شده‌اند که با کتاب‌های دیگری، مطالعه تاریخ را پایی بگیرند.

تاریخ چیست؟	چرا باید تاریخ بخوانیم؟	دیگر فواید تاریخ چیست؟
<p>۱</p> <p>تاریخ را تعریف کنید: «به نام خدا! تاریخ عبارت است از سرگذشت انسان.» البته که این ساده‌ترین شکل تعریف تاریخ است و هزاران سال است که بر سر تعریف درست و حسابی این مقوله، میان طرفداران تاریخ و مخالفانش دعواست. جایی خوانده‌بودم که پادشاهی از وزیر خود خواسته بود همه کتاب‌های تاریخ را بخواند و در کوتاه‌ترین شکل ممکن برای او خلاصه کند- می‌دانید که معمولاً مسئولان عالی‌رتبه برای خواندن تاریخ و عبرت گرفتن از آن وقت ندارند!- و وزیر باهوش، تاریخ انسان را در جمله‌ای بسیار کوتاه برای او گفته بود: انسان به دنیا می‌آید، رنج می‌کشد و می‌میرد! شاید این تعریف کمی بی‌رحمانه به نظر برسد اما حقایق جالبی در خود دارد. تاریخ، خواندن و حفظ‌کردن اسامی سخت و فهرست جنگ‌ها و سلسله‌ها نیست. تاریخ، فهم همین دوران طولانی رنج کشیدن و علت این رنج‌هاست تا آینده را برای بشر تا حد امکان با رنج کمتری همراه کند. چرا که گذشته ما، علت حال ماست-حال ما آینده‌ر‌امی‌سازد. اگر چه تعریف تاریخ و علم تاریخ کار دشواری است اما همه رویدادهای فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و... که مورد مطالعه تاریخ است، حول محور موجودی به نام «انسان» روی داده و تاریخ در حقیقت مطالعه انسان و همه بخش‌های زندگی اوست. البته زندگی او در گذشته!</p>	<p>۲</p> <p>این مهم‌ترین سوال این بخش است. وقتی واضح و روشن است که پزشک با نجات دادن جان انسان‌ها به جامعه خدمت می‌کند، مهندس ساختمان با ساختن خانه‌هایی مستحکم و ده‌ها شغل دیگر با خدمات شان به زندگی بشر کمک می‌کنند، دقیقاً چه نیازی است به تاریخ و مورخ؟ در واقع می‌خواهیم درباره فواید تاریخ صحبت کنیم. مثال ساده‌ای وجود دارد: در روابط فردی‌تان با یک آدم، از اعتماد شما سوء استفاده و به شما خیانت می‌شود. شما آن واقعه را به یاد دارید و نه تنها به یاد دارید بلکه با ارزیابی آن، دیگر تا حد امکان نخواهید گذاشت کسی به همان روش سر شما کلاه بگذارد. شما آن اشتباه را دو بار تکرار نخواهید کرد. شما از گذشته‌تان عبرت گرفته‌اید همان فایده اصلی تاریخ برای مردم و ملت‌ها یعنی عبرت‌آموزی. اگر ملت‌ها تاریخ خودشان را یادشان برود درست مثل همان فردی می‌شوند که خاطره خیانت‌دیدن را فراموش کرده و دوباره و دوباره مجبور به تجربه آن است. پس به یاد سپردن گذشته انسانی‌مان کار بی‌فاده‌ای نیست و جلوی اشتباه‌های مخوف آینده را می‌گیرد.</p>	<p>۳</p> <p>شما با چه ابزاری می‌توانید به گذشته سفر کنید، جز در عالم خیال و با ماشین زمان؟! در حقیقت در عالم واقعیت، ماشین زمان، همان تاریخ است. شما کتاب تاریخی می‌خوانید و به گذشته‌های دور، حتی در گوشه دیگر جهان، سفر می‌کنید. وقایع را از نزدیک می‌بینید، تحلیل و مقایسه می‌کنید و می‌فهمید چه مسیریایی به کجا ختم می‌شود. اگر بخواید جامعه و مردمش را بشناسید باید حتماً سری به تاریخ بزنید. فقط با خواندن تاریخ است که می‌توانید مردم یک سرزمین را درک کنید که چرا کارشان به این‌جا رسیده است؟ چرا وضعیت اقتصاد و فرهنگ‌شان این‌گونه است؟ و ده‌ها چرای دیگر. نکته عجیب تاریخ خواندن این است که شما می‌توانید وقایع آینده را با علم به قوانین تاریخ، پیش‌بینی کنید. اگر خوب تاریخ بخوانید و قوانین آن را درک کنید، خواهید دید سنت‌ها و قوانین یکسانی در سراسر جهان و در همه زمان‌ها حکم می‌ماست. خواندن تاریخ تجربه‌اندوزی بدون صرف عمر است.</p>
چطور باید تاریخ خواند؟	چه کتاب‌هایی تاریخ نیستند؟	تاریخ را حاکمان نوشته‌اند؟
<p>۴</p> <p>کسی که در جواب کتاب تاریخ چی بخونم؟ می‌گوید تاریخ ویل دورانت! قطعاً آن‌چنان که باید با مقوله تاریخ آشنا نیست. خواندن تواریخ بلند و چند جلدی، مثل تاریخ تمدن ویل دورانت، اگر چه کار خوبی است اما خیلی هم به درد مبتدی‌ها نمی‌خورد. مثل این است که به یک‌پچه در بدو خوردن غذا، قورمه‌سبزی بدهیم. قطعاً بالا می‌آورد و معده‌اش توانایی هضم غذایی به این سنگینی را ندارد. پس به جای پرسیدن این سوال در گروه‌های غیر تخصصی دوستانه، جوابش را از آدم‌هایی بپرسید که تاریخ بلدند و کتاب‌های تاریخی خوب را می‌شناسند. بعد هم که به سراغ یک کتاب تاریخی می‌روید لطفاً با چشم و گوش باز و با عقل به کار افتاده کتاب را باز کنید. قرار نیست که هر گفته و ادعای نویسنده را باور کنید بلکه باید به آن فکر کنید و درباره‌اش بپرسید و بعد برای بیشتر فهمیدن سراغ کتاب‌های بهتر و تخصصی‌تر بروید. مثلاً اگر بعد از خواندن بخشی از تاریخ متوجه شدید که علاقه‌مند هستید بدانید چرا ناصرالدین شاه امیر کبیر را کشت؟ او که مرد و وزیر خوبی بود. بهتر است یک قدم بلندتر بردارید و بروید سراغ کتاب‌هایی که به طور اختصاصی درباره این دوره نوشته شده است. این‌گونه کم‌کم مسیر مطالعه تاریخی خود را پیدا می‌کنید. مسیری که منطبق بر نیاز و علاقه شماست.</p>	<p>۵</p> <p>رمان‌هایی که دوستانمان در پاسخ به سوال چی بخونم؟ به یک علاقه‌مند به مطالعه تاریخ معرفی کردند و آثار فراوان دیگری که بسیاری‌شان با ترجمه «ذبیح... منصوری» در ویرتین کتاب فروشی‌ها دیده یا در بساطی‌های کنار خیابان فروخته می‌شود، به هیچ وجه تاریخ نیست بلکه داستان‌ها و رمان‌هایی است که نویسنده با قوه تخیل و با بهره‌گیری از بخشی از تاریخ که در صحت و درستی آن هم تردید وجود دارد، نوشته است. در حقیقت اگر از نویسنده آن کتاب‌ها بپرسید، ادعای تاریخی بودن‌آ‌ارش را ندارند. پس ما هم وقتی آن‌ها را می‌خوانیم نباید فکر کنیم مشغول اضافه‌کردن اطلاعات تاریخی‌مان هستیم و به هیچ وجه از آن‌ها نقل قول تاریخی ارائه ندهیم. کتاب‌های تاریخی در واقع کتاب‌هایی هستند که یک پژوهشگر تاریخ با گذاشتن وقت فراوان و مطالعه منابع اصلی تاریخ، اسناد و عکس‌ها و ده‌ها چیز دیگر و به کار بردن روش تحقیق و تحلیل تاریخی، تمام‌تلاش خود را کرده است تا حقیقت یک واقعه را کشف کند. او در تمام مدت پژوهش مجبور بوده است تناقض‌ها را پیدا کند، هر ادعای باطلی را قبول نکند و آن را با ادعاهای دیگران و با اسناد و مکتوبات دیگر بسنجد و در نهایت چیزی را در اختیار خواننده بگذارد که به نظرش تا حد زیادی- و باز هم نه کاملاً- به واقعیت نزدیک است. کتاب‌هایی که در جدول بخشی از آن‌ها را برای تان معرفی خواهیم کرد.</p>	<p>۶</p> <p>تا به حال حتماً با استدلال افرادی مواجه شده اید که توصیه می‌کنند هرگز به سراغ کتاب‌های تاریخی نروید، چون دروغ است و حاکمان آن را نوشته‌اند. حقیقت این است که این آدم‌ها راست می‌گویند. تاریخ قابلیت این را دارد که به نفع دستگاه حاکم، پادشاهان و... مصادره و به نفع آن گروه یا دسته تفسیر شود. اما این دسته فراموش می‌کنند که هیچ‌وقت تاریخ به این افراد اجازه نمی‌دهد همه حقیقت را پنهان کنند. حقیقت در جای خودش، در سطور پنهان اسناد و کتاب‌های قطور نهشته است، فقط باید آن را کشف کرد. برای همین هم تاریخ برای خود حاکمان خطرناک است. چون با همه تفسیری که می‌توانند به نفع خودشان از آن ارائه دهند، باز هم تناقض‌های زیادی سر جای خودش باقی می‌ماند که روزی پژوهشگر تاریخی آن را کشف می‌کند و به مردم نشان می‌دهد. تناقض‌هایی که کافی است یک مورخ کار درست، مثل یک نخ، سر آن را بگیرد تا همان سر نخ او را به حقیقت تاریخ برساند. البته که کاری است دشوار و نیازمند وقت و انرژی فراوان. پس شما هم به سراغ تاریخ بروید، تاریخ حتماً بعد از مدتی که در کوچه‌پس‌کوچه‌هایش گشت زدید و دنبال حقیقت کشتید، به شما کمک می‌کند، پرده از روی رازهای بردارید که دیگران خواسته‌اند ما نبینیم.</p>